

היכל הוראה

דבר המשפט

בירורי הלכה בדיני חושן משפט וריבית | גליון ל"ה | אדר תשפ"ה לפ"ק

דבר המערכת

מתוך שבח והודאה לבורא ית"ש הננו נותנים לפניכם היום ברכה, מהני מילי מעלייתא דמתאמרא בבי מדרשא, וברורי הלכה בשאלות הנוגעים, כאשר עיניכם תחזינה מישרים, דבר דיבור על אופניו, לשמחת וחדות לב כל שוחרי תורה אשר בודאי יתענגו לאורו.

וכדאי להביא דברי האלשיך הקדוש (דברים ד' ה') כתב דברים נפלאים בענין הדרך הנכונה לידע דגם משפטים אינם יכולים להבין בשכלינו, וז"ל: 'הנה אלוה הגויים טועים בחשבונם בחשבם כי החוקים לבדם הם שיעמדו לנו ולא המשפטים שהדעת מקבלם, באמור בלבם שגם להם משפטי דעת אשר גם בהם ישרת העם, אך לא ידעו ולא יבינו, כי לא כן הוא, כי גם המשפטים מדבקים אותנו עמו יתברך, וזהו כי מי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים, כלומר כי שוים המה, אשר לא כעולה על רוחם כי על בחינת משפטים לא תבצר גם מהם, והענין מה פר' משפטים כי לא על חנם ייחד לנו המשפטים האלו מזולתם וכו', כי במשפטי נמוסייהם אין בהם איכות הקדושה זולתי הישרה במציאות, אך במשפטי ה' אמת, יש קדושה רבה, והמקיים משפט ממשפטיה מפליג אור קדושה למעלה בשורש המתייחסת אליה, וממשיך שפע אורה, עד שהמקיים משפט ה' יברא כוח קדוש, כעושה כל מצוה שקונה לו פרקליט אחד, והוא רם וגדול האיכות מעין אותיות התורה שכולה שמותיו יתברך אשר בכל צירוף אותיותיה יש ויש כוחותיו יתברך חיים וקיימים בלתי נפרדים ממנו יתברך, וזהו אומר חקים ומשפטים צדיקים, ולא אמר צדיקים, לומר, כי הם כוחותיו יתברך חיים וקיימים, שמכל אחד נברא מלאך חי וקיים, ורבוים יקראו צדיקים, ונקראים צדיקים על שם היותם ממשפטי צדק'. עכ"ל.

ופשוט וברור כי אף שפסקי וברורי הלכה בנוי מגדולי הפוסקים, מ"מ שע"י פרט קטן יכול הדין להשתנות, ע"כ בכל מקרה לגופו יש לעשות שאלת הכם.

חודש אדר תשפ"ה
המערכת

פסקי הלכה גניבת דעת

ע"י הרב הג"ר ברוך אברהם עשתייבני שליט"א ראה"כ ופרבני היכל הוראה דבר המשפט

א. אסור לרמות בני אדם במקח וממכר או לגנוב דעתם (לשון המחבר ס' רכ"ח סעי' ו), וטעם האיסור ע"י בביאורים.

ומשמע מדברי הפוסקים שיש בזה שני איסורים, (א) אם מאנהו בעניני 'מקח וממכר' במרמה אפ"י אינו אונאת ממון הרי זה גניבת דעת, ומשמע בפרישה שנכלל באיסור של

בירורי הלכה

(א) מקור איסור גניבת דעת

[א] לדעת הריטב"א החדשים (חולין ד.ד.) שהוא איסור תורה, והיראים (ס' קכד) כולל גניבת דעת באיסור לא תגנובו וכתב דעוד יותר חמור שהרי גניבת ממון עכו"ם מותרת מה"ת, ומ"מ גניבת דעת נכרי אסור.

ורבינו יונה (שערי תשובה שער ג אות קפד) כתב שאסור לגנות דעת הבריות אפ"י דעת נכרי, והחטא הזה חמור אצל חכמי ישראל יותר מגזל נכרי, כיון שע"י שמרגיל את עצמו לגנוב דעת הנכרים הוא מלמד את לשונו לדבר בדרך שקר, והתורה ציותה אותנו שנשמור את עצמנו לדברי בגדרי האמת שהוא מיסודי הנפש. משמע קצת מלשונו שאיסור גניבת דעת אסור מטעם שקר.

והמהרש"ל (יש"ש ב"ק פ"א ס' מא) הקשה דאם איסור גניבת דעת נלמד מקרא איך אפשר לומר שאסרה התורה לגנוב דעתו של גוי, והרי התורה נתנה רק לישראל, ותיירץ שהוא רק מדרבנן וקראי אסמכתא בעלמא. עוד כתב שאפשר שאסור מדאורייתא, אך אינה אלא איסור בעלמא. ובש"ת חכם צבי (ס' כו) תירץ, שכיון שניתנה התורה לישראל למדעם שלא יעשו מעשים מכוערים, וכמו שאסור לגנוב ע"מ למיקט ולצער חברו אע"פ שמחזיר לו את החפץ, כיון שהוא מרגיל עצמו לעשות מעשה גניבה, ה"ה שאסור לגנוב את דעת הנכרי כדי שלא יתרגל בנפשו למעשה גניבה, אלא נקנה בנפשינו דעות אמיתיות ומדות טובות וישרות לזכותנו לטוב לנו.

ולכאורה נראה שמתעם זה החמירה התורה בגניבת דעת יותר משאר גניבות, שהרי מי שגונב ממון יודע בליבו שעושה מעשה שאינו הגון, וממילא לא יתמיד במעשים כאלו, משא"כ בגונב דעת שחושב בדעתו שעושה כדרך הסוחרים כדי להרויח יותר וחושב שלא עשה שום עוול לחבירו ואינו משים על לבו שהקב"ה יודע כל תעלומות שבלבו, הרי הדבר נראה כגונב עין של מעלה, וגם בעיני הבריות נחשב לאדם ישר, וממילא ידבק בדרך זו ולא יפרשו ממנה כלל, ולכן החמירה בו התורה ביותר שאסור אף בשל גוים, עכ"ל.

ויל"ע לדברי רבינו יונה דאסור מטעם שקר א"כ למה אסור דוקא באופן שיחזיק לו טובה, ויתכן כי באמת לפי שיטתו אסור כל מיני גניבת דעת, ויל"ע עוד כי באמת לכו"ע אפ"י בלא האיסור של גניבת דעת הנלמד מלא תנו או לא תגנובו, מ"מ יש חוץ מזה חשש איסור שקר, וזהו הטעם שמבואר בפוסקים דהא דאמר'ל בגמ' שמותר לשנות מפני דרכי שלום היינו דוקא שינוי שיש משמעות לכאן ולכאן, אבל שקר מוחלט ודאי אסור, וכן בגמ' ב"מ (דף כג:) בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשנו במלייהו וכו' ע"ש, והיינו כיון שהוא שינוי בדעתו הרי זה אסור מטעם שקר, אף שאינו מקבל עברו שום החזקת טובה, ודו"ק.

ויעוין ב"ד בי"ד (ס' קכ"ק ס"ק יא) שכתב בטעם איסור גניבת דעת שהוא כעין גזל ממון מחבירו, אלא שהוסיף שם ז"ל דמוציא שקר מפיו כדי להטעותו ולקבל ממנו החזקה טובה או מותר ממון בשביל שקר זה, וזהו כמו גניבה מכיסו, וזהו אסור בעכו"ם כמו בישראל.

המשך בעמוד ב'

לשאלות "בדיני ממונות והלכות רבית":

0333 613 6565

אפשר גם לשלוח שאלות באימיל:

dvarmishpot@gmail.com

שעות מענה בהיכל הוראה:

ימים א-ה:

משעה 1:00 עד שעה 5:00 אחה"צ

ערב שב"ק:

משעה 10:00 עד 12:00

0333 613 6565

בראשות הגאון האדיר רבי נפתלי נוסביס שליט"א
ובהכוונת הגר"ש ס"ל שליט"א

לא תנו' כיון שנוגע לאונאת ממוז. ב) גניבת דעת בשאר דברים, כגון שמכבד אדם והוא סובר שמכבדו בשבילו וע"ז מחזיק לו טובה ולאמיתו של דבר היה עושה כן בלאו הכי. וכן מבואר בשו"ע הרב (אונאה וגניבת דעת הל' יא-יב) שגניבת דעת במקח וממכר 'דזהו מן התורה', וי"ל הכונה שנלמד מלא תנונו כהפרישה או הכונה ללאו דלא תגנובו, ויש עוד 'איסור מדרבנן' לרמות בני אדם שע"ז יבואו להחזיק לו טובה.

ומשמע דאיסור של גניבת דעת בשאר דברים הוא רק באופן שע"ז 'חזיק לו טובה', אבל כשאינו נוגע לשום דבר ליכא איסור משום גניבת דעת, וי"ל הטעם דבזה שמחזיק לו טובה הוי כעין גניבה ולכן אסורו חכמים, וכן משמע מדברי הט"ז (י"ד סי' קכ"ט י"א). ולכאורה יש איסור גניבת דעת אפי' באין מחזיק לו טובה משום חשש שקר, ע"י בבאורים.

ב. מי שמוכר ביתו לכל המרבה במחיר (אוקשע"ן - Auction) ושולח את חבריו שיעלה המחיר כאילו רוצה לקנות הבית וע"ז מעלה המחיר, יש בזה איסור משום גניבת דעת. וכן קונה שרוצה לקנות הבית, אסור לו לשלוח את חבריו שיעשה עצמו כאילו רוצה לקנותו ומוריד המחיר ע"י שדוחק את הזמן ושאר תחבולות.

וכן אסור לאדם להציע מחיר כשמוכרים העליות בבית המדרש אם אין בדעתו באמת לקנות ורוצה רק להעלות המחיר דהוי גניבת דעת, [אולם באופן שאם היה העליה נשאר בידו היה מחויב לשלם, י"ל דלא הוי גניבת דעת]. וי"ל האם בכה"ג הוי 'גניבה ממש' ולא רק גניבת דעת, דהא בדעתו לשלם רק שיש א' שמוכן לשלם ולא שעושה עצמו כאילו רוצה לקנות, וצ"ע בזה. [וע"י מה שכתבנו בזה בבאורים אות ג'].

ג. וכדאי לציין לדבריו הנפלאים של האור החיים הק' בהקדמה וז"ל: 'גם יחונני לבל אכשל במכשול גניבת דעת קטן וגדול, וסייג עשיתי שמשכתי ידי מפתחת ספרים, לא לקלותם כונתי חלילה חלילה, כי כולם אעדנם לראשי ואתעטר בהם, אלא לבל אכשל להתכסות בשמלתם, ובפתחי בספר תורת ה' לא הייתי מקדים להתחכם מהראשונים לדעת הערותיהם וישוביהם, ואכניס טפח ואפרש פירוש ממוצע מביניהם, ולזה יקרא אחיו של נחש הקדמוני, כי ערום יערים להתגדר, אלא תורת ה' כתובה לפני, והיא העירה אותי והיא השיחתני, והיא האירה נפשי לאור באור הערבי, והרגשתי בנפשי שראתה נסתרות, ותאכל ותשבע ותותר ממטעמי התורה באור פני מלך חיים, עכ"ל.

בירורי הלכה

ד. אם התחייב עצמו ליתן נדבה לאיזה מוסד, ואח"כ בא לביתו משלחת מאותו מוסד וביקשו ממנו שינדב תרומה להמוסד, והוא נותן להם הסכום שכבר התחייב ליתן ולא אמר להם שכבר התחייב ליתן סכום זה, ונראה להם שנותן לכבודם, הרי זה גניבת דעת, וכמבואר במשנה בדמאי.

ה. בדברים שדרך האדם להקפיד רק בשעת הקנין, אבל אם כבר קנאו ולקחו לביתו לא יבטל המקח בשביל זה, מבואר בפוסקים 'דאפשר' שאין בזה איסור גניבת דעת, אע"פ שאם מתחילה היה יודע מזה היה מונע מעצמו לקנות אצלו והיה מעדיף לקנות אצל אחרים, ובצירוף אחר אין בו משום גניבת דעת, וכמו שכתבנו בבאורים אות ב'.

ו. וכן אסור לפרסם שקרים [אדווערטייזמנט"ס] על חפציו יותר ממה שיש לו באמת, אבל מותר להטעות ולדמות לעיני בני אדם שיהיו נראים יותר יפה ממה שהם באמת, [והוא בכלל מה שאמרו 'דחדשים מותר לצובעם'].

ז. אפי' באופן שעבר המוכר על איסור גניבת דעת מ"מ אינו מקח טעות. אבל אם גילה הלוקח דעתו בעת הקנין שקונה אותו רק על דעת שכן הוא כמו שאמר לו המוכר, להרבה פוסקים הרי זה מקח טעות כמבואר ברמ"א בסי' של"ב דאם אמר לפועלים שישלם להם כשאר פועלים הרי הוא מחויב לשלם להם כמו שאר פועלים, ואף שהט"ז והנתיבות חולקים שם דאין זה דומה לתנאי, [שהרי כל אונאה הוא כך שאומר שקר שכן הוא השער אבל אינו בגדר תנאי], אבל מ"מ מודים להרמ"א שאם היה כדרך תנאי או שנראה מדעת הפועלים שנתרצו רק לפי שישלם להם כמו שמשלמים הפועלים הרי הוא מחויב לשלם להם.

יוצא לפי זה חומרא גדולה, במה שנוהגים המוכרים לומר להקונים כי סחורתם הוא הטוב ביותר שיש בכל שאר החנויות, וכדו' לשכנע הקונים לקנות, ובפועל נמצא חנות אחרת שמוכרים שם סחורה שהוא יותר טוב, אם אמר הקונה בפירוש שדעתו לקנות על דעת כן, או שגילו דעתו, הוי מקח טעות, ורק אם לא הוי בדרך תנאי שיוכל הקונה לבטל את המקח [אלא הוי גניבת דעת ואונאה], וע"י עוד בבאורים'.

ב) קהלת יעקב (יבמות סי' מד) 'דכל כה"ג שבדיעבד לא ירצה לוותר על הקנין אע"פ שיש בו מום זה, לא חשיב גונב דעת במה שלא סיפר כל מומיו'. (וכתב עוד דאפשר דאם לא מרמה בפירוש רק שאינו מספר חסרונותיו אינו אלא מדרבנן).

ונראה להביא ראיה לזה מהא דק"ל "אבל חדשים מותר לצובעם כדי ליפותם, וכן ליפותם בשאר מיני יופי אפי' אם מתעלים בדמים יותר מן השבח שמשבחם, הואיל ואין כאן טעות ואונאה שהמוסיף בדמים מוחל הוא מדעתו", ולכא' אפי' דמחל ליה בדיעבד אבל מ"מ סיבת הקניה הוא בשביל כך, ואפשר שלא היה קונוהו אם היה יודע האמת, ואפ"ה אמרינן דעכשיו מחל לו אחרי שידע, הרי מוכח מזה דליכא בזה חשש של גניבת דעת.

ג) ובפתחי חושן (פ"י מ"א) הביא דברי הרשד"ם (סי' תלג) שמבאר דבזה עובר גם על עשה דהין צדק, וכן לא תנונו ולא תשקרו, ורק אם הלוקח גילה דעתו שסומך על דברי המוכר יוכל לבטל המקח, ואל"כ אין מה שאמר המוכר בעת המכירה רק פטומי מילי או תלוי בדיני אונאה. והנתיבות בסי' של"ב מבאר לענין שאם א"ל המוכר בעת המכירה מחיר החפץ ואח"כ שאלו הפועל כמה הוא השער ואמר שכן השער, הרי זה תלוי בראות עיני הדיין שאם הלשון מוסב על הפיסוק רק שאמר לו בדרך אונאה למען יקנה או למען ימכור לו, יש לו דין אונאה, אבל אם הוא כדרך תנאי וע"ד כן קנאו יוכל לבטל המקח.

הופיע לשמחת לב לומדי קדשים כעיון

ספר מעיל יוסף

- על מסכת מעילה -

ובו חידושים ובאורים על סדר הדרף ומילואים על עניני מעילה

• פרנס השבוע •

ידידינו הרבני הנגיד

ר' יואל שטערן שליט"א

זכות החוקת התורה יגן עליו בכל מילי דמיטב
בבני וחיי ומוזני ריחדי ולהמשך כמעשיו החסדים

• פרנס השבוע •

ידידינו הרבני הנגיד

ר' זבולין רחבש שליט"א

להגל שמחת נשואי בתו עב"ג למו"ט ובשעטומצ"ח

יד"ר שיוכו לבנת בית נאמן בישראל, וירווח רב תענוג ונחת
הקדושה מכל יוצ"ח מתוך שמחה והרחבת הידעת

• פרנס השבוע •

ידידינו הרבני הנגיד

ר' יהושע עוזר ברודער שליט"א

זכות החוקת התורה יגן עליו בכל מילי דמיטב
בבני וחיי ומוזני ריחדי ולהמשך כמעשיו החסדים

